एवं चिन्तात्मनस्तत्र मया रुद्रस्य भाषितम्।
कपालमालां संगृह्य समलं गच्छ शङ्कर ॥
ममैवं वचनं श्रुत्वा भगवान् परमेश्वरः।
उवाच मां पुनर्व्यक्तं मां बोधय जगत्पते ॥
कीदृशः समलो विष्णो यत्र गच्छामहे वयम् ॥
ततस्तस्य वचः श्रुत्वा शङ्करस्य यशस्विनि।
तत्पापशोधनार्थाय मयावासं प्रभाषितम् ॥
श्मशानं समलो रुद्र पूतिको व्रणगन्धिकः।
स्वयं तिष्ठति वै तत्र मनुजा विगतस्पृहाः ॥
तत्र गृह्य कपालानि रम तत्रैव शङ्कर।
तत्र वर्षसहस्राणि दिव्यान्येव दृढ़व्रतः ॥
ततो भक्षय मांसानि पापक्षयचिकीर्षुकः।
हिंस्यमानानि भोज्यानि ये च भोज्यास्तव प्रियाः ॥
एवं सर्व्वैर्गणैः सार्द्धं रम तत्र सुनिश्चितः।
पूर्णे वर्षसहस्रे तु स्थित्वा त्वं समले पुनः ॥
एष्यसि स्वाश्रमं पुण्यं गौतमस्य महामुनेः।
तत्र ज्ञास्यसि चात्मानं आश्रमे विधिसंस्थिते ॥
प्रसादात् गौतमस्याथ भविता गतकिल्बिषः।
एवं तस्य वरं दत्त्वा तत्रैवान्तरधीयत ॥
रुद्रोऽपि भ्रमते तत्र श्मशाने पापसंवृते।
एवं न रोचते भूमे श्मशानं मे कदाचन ॥
यत्र रुद्रकृतं पापं स्थितं किल भयावहम्।
एतत्ते कथितं भद्रे श्मशानं मे जुगुप्सितम् ॥
विष्ट्वापि कृतसंस्कारो मम कर्म्मपरायणः।
प्रायश्चित्तं प्रवक्ष्यामि येन शुध्यति किल्बिषात्
कृत्वा चतुर्थभक्षन्तु दिनानि दश पञ्च च।
आकाशशयनं कुर्य्यात् एकभक्तः कुशास्तरे ॥
प्रभाते पञ्चगव्यन्तु पातव्यं कर्म्मशोधनम्।
प्रमुक्तः सर्व्वपापेभ्यो मम लोकाय गच्छति ॥"
इति वाराहे श्मशानप्रवेशापराधप्रायश्चित्त-नामाध्यायः ॥

श्मशानकाली, स्त्री, (श्मशानस्य काली।) कालिकाविशेषः। अथ श्मशानकाली। तदुक्तं कालीतन्त्रे।
"वाणीं मोयां ततो लक्ष्मीं कामबीजमतः परम्
कालिके संपुटत्वेन चतुष्कं बीजमालिखेत् ॥
एकादशार्णा देवेशि चतुर्वर्गप्रदायिनी ॥"*॥
अस्या यन्त्रम्।
"पद्ममष्टदलं वृत्तं तद्बाह्ये धरणीतलम्।
चतुर्द्वारसमायुक्तं मध्ये मूलं समालिखेत् ॥
दलेष्वष्टसु विलिखेत् कवर्गाद्यष्टवर्गकम्।
धरण्यां विलिखेदाद्यं चतुष्कञ्च चतुष्कके।
पूर्व्वादि उत्तरान्तञ्च मध्ये देवीं प्रपूजयेत् ॥"*॥
अस्याः पूजाक्रमः। प्रातःकृत्यादिप्राणायामान्तं कर्म्म कृत्वा ऋष्यादिन्यासं कुर्य्यात् यथा। शिरसि भृगुऋषये नमः। हृदि श्मशानकाकिकायै देवतायै नमः। गुह्ये वाग्बीजाय नमः। पादयोर्मायाशक्तये नमः। सर्व्वाङ्गे कामबीजकीलकाय नमः। ततः कराङ्गन्यासौ। ऐं अङ्गुष्ठाभ्यां नमः। ह्रीं तर्ज्जनीभ्यां स्वाहा। श्रीं मध्यमाभ्यां वषट्। क्लीं आनामिकाभ्यां हुं। कालिके कनिष्ठाभ्यां वौषट्। क्लीमादिवाग्भवान्तं करतलपृष्ठाभ्यां फट्। एवं हृदयादिषु ॥*॥ ततो ध्यानम्।
"अञ्जनाद्रिनिभां देवीं श्मशानालयवासिनीम्
रक्तनेत्रां मुक्तकेशीं शुष्कमांसातिभैरवाम् ॥
पिङ्गाक्षीं वामहस्तेन मद्यपूर्णं समांसकम्।
सद्यःकृत्तशिरो दक्षहस्तेन दधतीं शिवाम्।
स्मितवक्त्रां सदा चाममांसचर्व्वणतत्पराम्।
नानालङ्कारभूषाङ्गीं नग्नां मत्तां सदासवैः ॥
एवं ध्यात्वा जपेद्देवीं श्मशाने तु विशेषतः।
गृहे वापि गृहस्थोऽपि मत्स्यमांसैः सुभोजनैः।
नग्नो भूत्वा महापूजां कुर्य्याद्रात्रौ विशेषतः ॥"*॥
पूजनन्तु ध्यात्वा मानसैः संपूज्यार्घ्यस्थापनं कुर्य्यात्। पुनर्ध्यात्वा यथोपचारैः संपूज्य पत्रेषु ब्राह्म्यादिकं पूजयेत्। तद्बहिरसिताङ्गादिकं पूजयेत्। अस्याः पुरश्चरणं एकादशलक्षजपः। तथा च।
"वर्णलक्षं जपेन्मन्त्रं तद्दशांसेन होमयेत्।"
मन्त्रान्तरम्। तत्रैव।
"कामबीजं समालिख्य कालिकायै समालिखेत्
नमोऽन्तेन च देवेशि सप्तार्णो मनुरुत्तमः।
सर्व्वाङ्गे कालिका देवी अन्यत् सर्व्वन्तु पूर्ववत् ॥"
इति तन्त्रसारः ॥

श्मशानवासी, [न्] पुं, (श्मशाने वसतीति। वस+णिनिः।) शिवः। यथा,—
"क्षेत्रपः क्षेत्रपालश्च क्षेत्रज्ञः क्षत्रियो विराट्।
श्मशानवासी मांसाशी खर्पराशी मखान्तकृत् ॥"
इति वटुकभैरवस्तोत्रम् ॥*॥
श्मशाने वासकर्त्तरि, त्रि,। यथा। शवसम्बन्धि वस्त्रादिकं श्मशानवासिचण्डालादिभ्यो दद्यात् इति शुद्धितत्त्वम् ॥

श्मशानवेश्मा, [न्] पुं, (श्मशानं वेश्म यस्य।) महादेवः। इति हेमचन्द्रः ॥

श्मशानवासिनी, स्त्री, (श्मशाने वसति या। वस+णिनिः। ङीप्।) काली। यथा,—
"श्मशानवासिनी सौम्या शिवानी शिववल्लभा।"
इति कालिकाशतनामस्तोत्रम् ॥

श्मशानालयवासिनी, स्त्री,(श्मशानालये श्मशानगृहे वसतीति। वस+णिनिः। ङीप्।)काली। यथा,—
"घोररावां महारौद्रीं श्मशानालयवासिनीम्।"
इति तन्त्रसारे दक्षिणकालिका ध्यानम् ॥

श्मश्रु, स्त्री, (श्म मुखं श्रयति आश्रयतीति। श्म+श्रि+"श्मनि श्रयतेर्डुन्।" उणा० ५। २८। डुन्।)पुंमुखे वर्द्धितलोम। इत्यमरः ॥ दाड़ी इति भाषा ॥ पुंमुखे पुरुषास्ये तेषां वृद्धौ सत्यां तल्लोम श्मश्रु उच्यते। श्मन्निति मुखनामेति स्मृतिः श्मनि मुखे श्रूयते उपलभ्यते श्मश्रु नाम्नीति डुः श्मश्रु क्लीवमुदन्तम्। श्म मुखं श्रयति श्मनः श्रयतेर्डुन्निति डुनि श्मश्रु नान्तमित्यन्ये। इति भरतः ॥*॥ तस्य श्रभाशुभलक्षणं यथा,—
"निस्रं वक्त्रमपुत्राणां कृपणानाञ्च ह्रस्वकम्।
संपूर्णं भोगिनां कान्तं श्मश्रु स्निग्धं शुभं मृदु ॥
संहतं चास्फुटिताग्रं रक्तश्मश्रुश्च चौरकः।
रक्ताल्पपरुषश्मश्रुकर्णाः स्युः पापमृत्यवः ॥"
इति गारुड़े ६६ अध्यायः ॥*॥
क्रोधार्त्तस्यावर्त्तनं यथा,—
मार्कण्डेय उवाच।
"इति प्रतिज्ञाय तदा नरिष्यन्तसुतो दमः।
कोपामर्षविवृत्ताक्षः श्मश्रुमावर्त्त्य पाणिना ॥
हा हतोऽस्मीति पितरं ध्यात्वा दैवं विनिन्द्य च।
प्रोवाच मन्त्रिणः सर्व्वानानिनाय पुरोहितम् ॥"
इति मार्कण्डेयपुराणे शेषाध्यायः ॥*॥
अस्य धारणफलं यथा। दानधर्म्मे।
"केशश्मश्रु धारयतामग्र्या भवति सन्ततिः ॥"*
तस्य क्षौरक्रमो यथा। वराहपुराणम्।
"श्मश्रुकर्म्म कारयित्वा नखच्छेदमनन्तरम्।"
गोभिलः।
"केशश्मश्रुलोमनखानि वापयीत शिखावर्जम्।"
इति शुद्धितत्त्वम् ॥

श्मश्रुमुखी, स्त्री, (श्मश्रु मुखे यस्याः। ङीप्।) श्मश्रुयुक्ता नारी। तत्पर्य्यायः। पालिः २ पाली ३। इति शब्दरत्नावली ॥ पोटा ४। इति जटाधरः ॥

श्मील,निमिषणे। इतिकविकल्पद्रुमः ॥(भ्वा०पर० अक०-सेट्।) ओष्ठ्यवर्गशेषयुक्तः। श्मीलति चक्षुः पक्ष्मभिरावृतं स्यादित्यर्थः। इति दुर्गादासः ॥

श्यानः, त्रि, गतः। श्यैधातोः क्तप्रत्ययेन निष्पन्नः ॥

श्यामं, क्ली, (श्यैङ गतौ+"इषियुधीन्धीति।" उणा० १। १४४। इति मक्।) मरिचम्। सिन्धुलवणम्। इति मेदिनी ॥

श्यामः, त्रि, (श्यायते मनो यस्मात्। श्यै+मक्।) कृष्णगुणविशिष्टः। (यथा, मनुः। ७। २५।
"यत्र श्यामो लोहिताक्षो दण्डश्चरति पापहा।
प्रजास्तत्र न मुह्यन्ति नेता चेत् साधु पश्यति॥")
हरिद्गुणविशिष्टः। इत्यमरः ॥

श्यामः, पुं, (श्यै+मक्।)प्रयागस्य वटः। (यथा रघुः। १३। ५३।
"त्वया पुरस्तादुपयाचितो यः
सोऽयं वटः श्याम इति प्रतीतः।
राशिर्मणीनामिव गारुड़ानां
सपद्मरागः फलितो विभाति ॥")
मेघः। वृद्धदारकः। कोकिलः। कृष्णवर्णः। हरिद्वर्णः। इति मेदिनी ॥ धुस्तूरः। पीलुवृक्षः। श्यामाकः। इति राजनिर्घण्टः ॥ दमनकवृक्षः। गन्धतृणम्। इति विश्वः ॥*॥
श्यामवस्तूनि यथा,—
कृष्णानि केशवः सीरिचीरं चन्द्राङ्कराहवः।
विन्ध्याञ्जनाद्रिवृक्षाहिघनभैरवराक्षसाः ॥
शिवकण्ठघनद्वैपायनरामघनञ्जयाः।
शनिर्द्रुपदजा काली कलिकोलयमासुराः ॥
केशकज्ज्वलकस्तूरीराजपट्टविदूरजम्।